

Oiva - 😊😊😐😞 - miksi haluat rangaista yritystä?

Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran ylläpitämä valvontatietojen julkistamisjärjestelmä Oiva laajenee teollisuuteen ja leipomotoimintaan vuoden 2015 aikana. Järjestelmä on jo tuttu niille leipomoille ja konditorioille, joilla on myymälä, kahvila tai ravintolatoimintaa, koska järjestelmä on ollut näiden osalta käynnissä jo 1.5.2013 lähtien.

Oiva-järjestelmä on saanut jo positiivista tunnustusta. Tutkivan journalismin yhdistys ry on palkinnut Eviran Oiva-palvelun Jääraappa-palkinnolla avoimuuden ja läpinäkyvyyden edistämisestä yhteiskunnassa. Palkitsemisen perusteluina todetaan, että Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran vuonna 2013 avaaman nettipalvelun ansiosta kuka tahansa voi perehtyä kuntien elintarvikevalvonnan raportteihin. Perusteluissa todetaan myös, että Oiva-palvelu on erinomainen esimerkki viranomaistoiminnan läpinäkyvyyden lisäämisestä. Avoimesta tietokannasta on hyötyä sekä journalisteille että ennen kaikkea yleisölle.

Tällainen palkinto on osoitus siitä, että viranomaiset ovat tehneet Oivassa valvontatietojen julkistamisen osalta hyvää työtä, joten Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran Oiva-palvelussa vaikuttavat henkilöt voivat olla tältä osin ylpeitä tekemästään työstä. Toivottavasti Eviran henkilöt eivät sokaistu saamastaan kunnianosoituksesta ja toivottavasti he ovat valmiita kuuntelemaan myös elintarvikealan toimijoiden näkemyksiä, koska Oivassa on vielä paljon kehitettävää.

Ennen kuin tuon esille Oiva-järjestelmän suurimman epäkohdan, totean siihen liittyen suomalaisesta viranomaistoiminnasta seuraavaa. Väitän, että suomalainen viranomaistoiminta perustuu liian usein tsaarinaikaiseen kulttuuriin. Viranomainen kertoo, miten asiat ovat ja miten niiden osalta menetellään ja kansalaisten tulee kuuliaisesti totella viranomaisten näkemyksiä. Jos joku kansalainen uskaltaa vastustaa viranomaisen näkemystä, tällaisessa kansalaisessa täytyy olla jotain vikaa. Suomi oli yli sata vuotta (1809-1917) venäläisten vallan alla, joten tsaarinaikainen viranomaiskulttuuri sai vahvan jalansijan myös itsenäistyneessä Suomessa, eikä tästä kulttuurista ole vielä kukaan päästy eroon. Tämä viran-

omaistoiminnan lähtökohta tulee hyvin esille myös Oiva-järjestelmässä.

Oiva-järjestelmä lähtee siitä, että julkaistavan Oiva-raportin tarkastustuloksen määrittää yksittäisen tarkastuskohdan huonoin arvosana ("niin positiivinen" suomalais-venäläinen viranomaistoiminnan lähtökohta[⊗]). Arvosanoja annetaan jokaisesta tarkastuskohdasta seuraavilla vaihtoehdoilla: Oivallinen, Hyvä, Korjattava, Heikko. Jos terveystarkastaja** on yrityksessä tekemässään tarkastuksessa arvioinut yhdeksän tarkastuskohtaa kymmenestä oivalliseksi ja yhden tarkastuskohdan (esimerkiksi "siivousvälineet epäsiistit") korjattavaksi, yrityksen ulko-oveen pitää laittaa näkyviin raportti, jossa suurimpina yrityksen toimintaa kuvavana hymiönä näkyy tarkastustulos Korjattavaa. Ja tarkastustulosten pitää näkyä Oivan sääntöjen mukaan yrityksen ulko-ovessa kolmen seuraavan tarkastuksen ajan. Miksi näin pitää toimia?

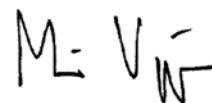
On täysin selvää, että tällainen toimintamalli on yritysten kannalta aivan kohutuuton. Se tulee hyvin esille jo nyt voimassaolevassa Oivassa. Kun kuluttaja on menossa esimerkiksi leipomon kahvilan ovesta sisään ja näkee ulko-ovessa tarkastustuloksen Heikko tai Korjattavaa, on hyvin todennäköistä, että kuluttaja lähtee kilpailemaan yritykseen. Kuluttaja ei jaksa perehtyä tarkastustulokseen huomatakseen, että yrityksellä oli tarkastuksessa esimerkiksi vain yksi epäkohta, joka oli määrittänyt annetun tarkastuksen yleisarvosanan. Tällainen epäkohta on tuossa vaiheessa mitä todennäköisimmin jo korjattu. Elintarvikealan toimijat ovat yrittäneet saada tähän epäkohtaan muutosta. Toimijat ovat esittäneet, että tarkastustulos tulee määrittää jollakin muulla tavoin esimerkiksi annettujen arvosanojen keskiarvon perusteella. Mutta ainakin toistaiseksi Evirassa lähdetään siitä, että tämä päätetty malli on ainoa oikea ja elintarvikealan yritysten pitää tämä Eviran näkemys kuuliaisesti hyväksyä.

Jos Evirassa pidetään jatkossakin kiinni siitä, että huonoin arvosana on pakko ottaa julkistettavan tarkastusraportin yleisarvosanaksi, eikö yritykselle voida antaa muutama päivä tai viikko aikaa korjata ko. epäkohta? Jos epäkohta pystytään korjaa-

maan nopeasti, ei kai ole enää mitään syytä julkistaa asiaa yrityksen kannalta negatiivisella tarkastustuloksella/hymiöllä? Vai onko viranomaisille niin tärkeää, että kun he ovat löytäneet yrityksestä jonkin epäkohdan, sen tulee olla rangaistuksena näkyvissä yrityksen ulko-ovessa eräänlaisena "häpeäpaaluna" muutamien kuukausien tai vuosien ajan, kunnes kolme seuraavaa tarkastusta on tehty?

Eviran ja elintarvikealan toimijoiden yhteinen tavoite on elintarviketurvallisuuden varmistaminen. Kun yhteinen tavoite on sama, miksi toimenpiteiden tavoitteen toteuttamiseksi pitää olla niin erilaiset? Hallintolain (2003/434) 2 luvun 6 §:ssä (hyvän hallinnon perusteet) todetaan, että viranomaisten toimien tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Hallintolain taustalla olevassa hallituksen esityksessä (s. 55) todetaan, että "viranomaisten harkintavaltaa ohjaaviin oikeusperiaatteisiin kuuluu myös suhteellisuusperiaate. Käytännössä suhteellisuusperiaate edellyttää, että viranomainen mitoittaa toimintansa alimmalle sellaiselle tasolle, jolla saadaan aikaan tarvittava vaikutus".

On selvää, että Suomessa elintarviketurvallisuuden taso on yleisesti ottaen erittäin hyvällä tasolla. Sen vuoksi voi hyvin kysyä, onko Evirassa kokonaan unohtettu hallintolain edellyttämä suhteellisuusperiaate, kun Oiva-järjestelmään on luotu yritysten kannalta täysin kohtuuton järjestelmä, jolla voidaan vaarantaa yksittäisten yritysten olemassaolo?

Mika Väyrynen

*Oiva perustuu hymiöihin, joten ajattelin, että hymiö sopii tähänkin kirjoitukseen.

** Eräessä leipomossa kävi hiljattain terveystarkastaja, joka kertoi olevansa ensimmäistä kertaa elämässään leipomossa. Tuolla kokemuksella on varmasti vahva pohja antaa leipomoille Oiva-arvosanoja, jotka näkyvät yrityksen ulko-ovessa kuukausien ajan ⊗